

Alt er í nánd

Skaldsögan »Undir suðurstjörnum« eftir Gunnar Hoydal er eitt hövudsverk í fýroyskum skaldskapi. Greinin er ein roynd at kaga inn í listaverkið

JÓGVÁN
ÍSAKSEN
UMMÆLIÐ

»Undir suðurstjörnum« (1991) nevnið seg skaldsöga, hóast *endurminningarskaldsöga* ivaleyst var neyvari. Bókin byggir greiðliga á egnar ferðir og upplivingar og leggur seg yvirhúfur nær upp á lívinum hjá hövundinum, foreldrum og systkjum. Tilspínungarnar til einahelst virksemd hjá Karsteni Hoydal eru so nógv, at eg í gjøgnumgongdini ofta havi ilt við at skilja ímillum pápan í skaldsöguni og veruliga pápa hövundsins. Hesir renna tí stundum saman í ein.

Støðið undir skaldsöguni er ein ferð aftur til Suðuramerika, har tey øll støðaðust eitt skifti í 50unum. Nógvar ávísingar eru til skaldskapin hjá pápanum, sum fleiri ferðir víðger líkleikar og samband millum litla oyggjalandið og meginlandið á suðurhálvuni. Ferðin aftur seinast í 80unum gerst til eina ferð á fleiri stigum, og umhvørvistolkning og samfelagslýsingar verða flættaðar saman. Myndir og metaforar verða ofta tikin úr einari mentan í hina, og tað óvæntaða ger tíðum spennandi samansetingar.

Heima

»Undir suðurstjörnum« leggur fyrri við vitjan hjá pápanum, og tað gerst skjótt greitt, at frásøgnin er neyvt knýtt á honum og hansara skaldskapi. Tú kanst siga, at lívið hjá pápanum er karmur um skaldsöguna.

Pápin sigur frá, hví hann fór burtur í lond og loksins heilt til Ecuador, sum so í sínum lagi er atvoldin til ta komandi ferðina hjá frásøgumanninum - og skaldsöguna. Tollaksmessuafnan hevur stjórin á royndarstöðini jólahald fyrri starvsfólkunum, og tann hálvvakni fær á fyrsta sinni upp í høvdið. Hann verður tá av stjóranum sendur upp á loftið eftir bukkuni, men dettur niður ígjøgnum trapurnar við henni: »Tá var tað, at eg gjørði av at fara av landinum og læra til stjóra sjálvur«.

Pápin ber eisini tuberkla-sjúkrahúsið og sjúklingarnar upp á mál og sagt verður frá, hvussu teir ganga og bíða eftir deyðadnum, og hvussu fólk skýggja tey. Niðurstøðan er: »Viðferðin, sum verðin gevur teimum veikastu, enn sum fyrri«.

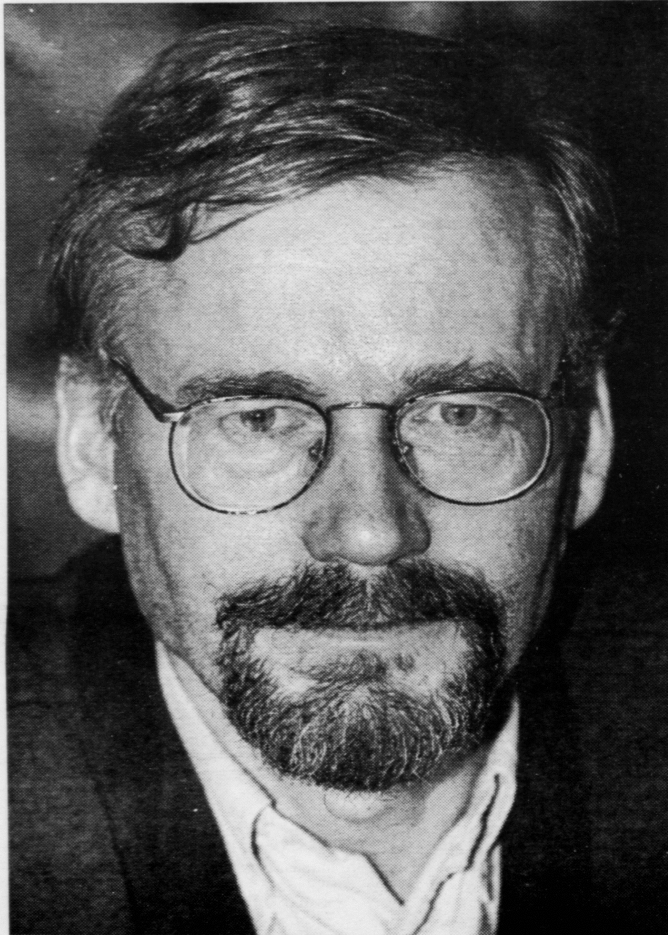
Skiftini í skaldsöguni - stór og smá - eru glíðandi og ein organiskur partur av samanhanginum. Eftir umrøðuna av teimum feigu sjúklingunum trínur mammann inn á pallin, og hon stúrir fyrri tí sjúka beininum hjá manninum. Hetta er í sínum lagi atvoldin til söguna um, hvussu pápin fyrri góðum ári síðani kom undir ein lastbil. Í sambandi við óhappið verður fiskavirkið í Manta í Ecuador nevnt. Pápin er vordin gamal, og hann er sjúkur, og ein cyklisk rørsla av lívi og deyða verður myndað: lastbilurin - Manta. Tilburðirnir eru bæði samstundis og ymsastaðni á einari hendinga-ella lívsgongd.

Ferðin hjá frásøgumanninum og systkjum til Suðuramerika er ikki bara ein ferð aftur til barnaár, men eisini ein máti at siga pápanum farvæl. Felags upplivingar verða vitjaðar, eitt slag av *Manta revisited*. Í fyrsta kapitli verður bæði nortið við tey flestu temu og við alla menningarsöguna hjá pápanum. Rom verður nevnt, kærleikssögan við mammuna, síðani beint yvir til tað litríka beinið sum minnr um málningar hjá Mikinesi. Síðani verður flutt yvir til Skálhøvda, sum gerst til eina mynd av trætylndi, og sagt verður, at abbi frásøgumannin eitt skifti búði í Skálavík, áðrenn hann fór í starv á bróstsjúkrahúsinum. Í stuttum verður sagt frá, tá ið hann kemur við tí sjúka yngra beiggjanum: »pápi tók beiggja sín í kneppið og bar hann inn í myrkrið«. Lesarin skal hefta seg við orðið *myrkrið*, sum eftirsíðan gerst eitt leiðorð.

Heimurin er ein

Nú kemur ein stutt lýsing av trøum, lyngi og mosa við sjúkráhusið, og samband verður gjørt við Suðuramerika, bæði tí at vøkstrinir minna um hvør annan og tí at alt er alla tíðina. Við orðum pápans: »Alt kemur við okkum, alt er í nánd, hvussu langt burtur vit ferðast í heiminum ella í huganum«.

Hesum á baki er eitt stutt millumspæl við kandi ternum og síðani ferðin heim úr Danmark aftan á 2. Veraldarbardaga. Beinið hjá pápanum verður aftur driðið uppí, og málurin umrøddur og fólkíð, sum skuldi byggja upp alt tað nýggja: »Sum ikki hugsaði fyrst um lön og starv, men at kunna gera gagn við hondunum og við huganum«. Enn einaferð beinið og tess litir, og

hvaðan teir stava. Hvørja stóðu tey heimafturkomnu høvdu, og hvussu umhvørvið ikki reiðiliga vildi kennast við tey. Eingin lesur yrkingar, og eingin hevur áhuga fyrri málningalist - men málarin málur, og yrkjarin yrkir. Tað stóra og tað smáa - tað, sum er langt burturi og tað, sum er nær við hoyra saman og ávirka hvørt annað. Hartil leggur gudilighættin uppi og roynir »at halda fyrri eygu og oyru og munn í senn. Soleiðis var eina tíð í Myrkrunum Reyða«.

Fyrsta yrkingasavnið hjá Karsteni Hoydal eitur »Myrkrið Reyða« (1946), og titillyrkingin sigur, at lesarin skal ikki vænta sær kátar sangir, tí lyndið í yrkjaranum er dapurt. Tittulin, »Myrkrið Reyða«, kann lesast sum tað lívveitandi myrkrið ella beinleiðis sum skiftið millum nátt og dag. »Myrkrið Reyða« umboðar

vónina, eina hótta vón, men kortini eina vón.

Abendingin til yrkingasavnið hjá pápanum hevur eina aðra frásøgn við sær um eitt annað skald »Á Oynni Svørtu, langt burturi« sum eisini bæði kendi og vakti vón. Navnið verður ikki nevnt, men tað er Pablo Neruda. Oyggin Svarta er chilenska oyggin Isla Nigra, har Pablo Neruda búði síni seinastu ár, tá ið hann var staddur í Chile.

Eftir at hava nortið við chilenska yrkjaran eru vit aftur undir lastbilinum, har pápin sær alt tað suðuramerikanska meginlandið fyrri sær, og hvørji ørindir hann hevði í Manta: hann skuldi byggja eitt fiskavirki. Og nú verður so varliga, at lesarin næstan ikki sansar tað flutt frá frásøgnini hjá pápanum til endurminningarnar hjá frásøgumanninum: »Og har í skugganum, sum kemur á skák eftir miðjuni

á hesum kjólanum við stórum blómumynstri, har stendur hon, Betty Manriquez«. Um hana frættir lesarin væl meira seinni, men júst hetta, at taka eitt navn upp á tunguna og so ikki gera meira við tað í fyrstu atlugu, eyðkennir bygnaðin á bókini. Tað dryppar á lesaran, men hann má vera tolin, vil hann hava samanhang.

Kapitlið endar við undran yvir, hvussu stutt lívið er: »Tað er so stutt síðani, hann velti og tók tung tøk«.

Orsøkin til, at eg havi gjørt so hampiliga neyvt greiði fyrri gongdini í hesum fyrsta kapitli við heitinum »Fjørðurin«, er, at á ein hátt finst øll skaldsögan í hesum kapitli. Beinleiðis og óbeinleiðis verður nortið við øll hövudstemu í skaldsöguni.

Tað stóra heimlandið

Í næsta kapitlinum, »Á

flogi«, er frásøgumaðurin ávegis til Danmark at hitta yngra systrina og eldra beiggjan, sum er hann ið hevur funnið uppá, at tey skulu mala aftur á blóðið. Í flogfarinum verður meir og minni um somu tíð sagt frá grundunum til báðar ferðirnar, hana í dag og hana fyrri fjóruti árum síðani. Frásøgumaðurin og tvíbura-beiggin vóru ikki so heitir at taka við hesi nýggju ætlanini, og tað verður grundgivið við, at teir »høvdu kanska verið í almennari tænastu ov leingi, og har lært at hildið munn meira enn gott er«. Tvíbura-beiggin er kortini ikki við á ferðini, og frásøgnini líkt má lesarin sjálfur gera sær hesa niðurstøðu. Ikki fyrr enn ein gamal kenningur í Manta spyr eftir honum, verður hálvbrokkast um fisk og fiskiloyvi, sum er abeids-økið hjá honum.

Ein hóvligur humor ger javnan vart við seg, og grundgevingin fyrri fyrru ferðini burtur er í hesum lýsi. Pápin stendur fyrri bollafabrikki í stórbygðini norðanfyrri, og börnini verða illa argað við hesum: »Her var ivaleyst einki annað at gera uttan at fara langt burtur í verðina, so langt sum bar til at fara. Tá kanska tað fór at vera gloymt, tá ið tey komu aftur onkuntíð um nóg ár«.

Í sambandi við arbeiðið hjá pápanum at gera fiskarættir verður fortalt, at hann um kvöldarnar fer inn á lítlið kamar fyrri at hugsa. Einasta ljós er ein lítill reyð lykt og sagt verður, at »Hann er farin inn í myrkrið reyða«.

Sum nevnt er orðið *myrkur* - og kanska einahelst *myrkrið reyða* - leiðorð, sum javnan gera vart við seg. Í hesum føri er brúkið í hövudsheitum skemtiligt, og nakrar síður seinni verður sagt, at frásøgumaðurin nú sjálfur eigur eitt kamar við reyðari lykt. Á henda hátt verður ein samanburður við pápan gjørdur - og tað kemur meira enn einaferð fyrri. Viðvíkjandi *myrkrunum reyða*, so fær tað seinni ein meiri álvarslegan týðning.

Kapitlið »Á flogi« verður speikliga rammað inn av útsýninum frá fráferðini úr Føroyum - »Tá ið sjónin kemur afturi, sær hann heimlandið breiða seg sum eitt meginland í skýhavinum« - og komuni til Danmark - »So snøgt og slætt og so evarska lítlið aftur ímóti tí stóra heimlandinum. Hetta er meginlandið Europa, hetta er verðin«. Hvat er verðin í mun til upphavsins heim?